

Горѓе МЛАДЕНОВСКИ

СОЦИЈАЛНАТА ПОЛОЖБА НА „КАСТИТЕ ОД СПИСОК“ ВО СОВРЕМЕНА ИНДИЈА

Од моментот на здобивање со независност 1947 година па до денес, Република Индија претрпе една од најдлабоките реорганизации преземени од страна на една нација во модерно време.

Главен прекин со традицијата е изразен со членот 17 на Уставот на Индија, усвоен во 1950 год., кој ја укинува „Недопирливоста“, практика вкоренета во социјалниот и религиозниот живот на Индија повеќе од три илјади години. Проценки за бројот на луѓето опфатени со оваа промена, се движат од 15% до 20% од популацијата, која веќе се приближува кон бројката од 700 милиони.

Разликата во бројките на „недопирливите“ или посоодветно Ех-недопирливите (со законот е забранета практиката на недопирливост, но ние во нашиот текст понатаму ќе го употребуваме изразот недопирливи), делумно се должи на бројноста на термини употребувани со години да го означат овој сегмент на индиското општество.

Бројот на припадниците на „кастите од список“ беше оценет на 80 милиони во 1971 год.¹

Недопирливите претставуваат голем и значаен сегмент од популацијата на Индија и нивните проблеми се разликуваат од подрачје до подрачје, од град до село и меѓу различните сфери на занимања. Затоа е тешко да се даде единствен систематски извештај за недопирливите, за нивната сегашна положба и за нивната иднина. Нашата цел ќе биде да се разјаснат неколку аспекти на овој проблем. Пред сè, направен е напор да се осветли специфичниот термин „кастите од список“, односно неговото потекло и уставно значење. Разгледани се исто така ста-

¹ Mahar., Mihael The Untouchables in Contemporary India, Tuscon, University of California Press, 1972, XXIX.

вовите на Ганди и Амбедкар за овој голем проблем на индиското општество, како и нивната улога во напорите да се истреби ова зло од индиската сцена. И покрај нивната заедничка грижа за истребувањето на практиката на недопирливост, тие се разликуваат во поглед на програмите на укинување на оваа практика. Различните законски, административни и извршни мерки, кои ги презема владата за подобрување на положбата на членовите на овие касти, исто така, е дел на нашето интересирање. И на крајот е разгледан односот на припадниците на другите касти кон оваа популација, колку се променети нивните ставови кон практиката на недопирливост, како и економската положба на недопирливите во рамките на индиското општество.

ПОТЕКЛО И УСТАВНОТО ЗНАЧЕЊЕ НА ТЕРМИНОТ „КАСТИТЕ ОД СПИСОК“

Терминот „Кастите од список“ потекнува од втората четвртина на XIX век. Оттогаш терминот претрпе значајни промени како во поглед на својата дефиниција така и во поглед на своето уставно значење. Значењето и дефиницијата на терминот беа разгледувани во различни комисии и комитети, и покрај него неколку други беа употребени да го означат овој сегмент на популацијата. Освен терминот „кастите од список“ беа употребени термините „потлачени класи“², „надворешни касти“, „исклучени касти“ и „заостанати касти“³.

Терминот „кастите од список“ стана популарен и влезе во широка употреба со Актот на Владата на Индија од 1935 година и овој термин е задржан во Уставот сè до денешен ден. Тогаш најниско рангираните Инду касти беа внесени во еден „список“ додаден на Актот на Владата на Индија заради нивна законска заштита и други привилегии. Затоа како што истакнува Лелак Даскин терминот е адекватен само во овој контекст на законски одредби, владина акција и политика.³

Во тој Акт терминот беше дефиниран на следниот начин: „Терминот „кастите од список“ се однесува на оние касти, раси и племиња соодветни на класи на поединци порано познати како потчинети класи . . .“⁴ По независноста терминот е употребен во Уставот со цел да ги означи недопирливите и беше дефиниран во член 366 на Уставот на Индија, но неговата дефиниција не се разликува многу од онаа од 1935 година. Имено,

2. Revancar, R. G., *The Indian Constitution — A Case Study of Backward Classes*, Rutherford, Madison and Teaneck, 1971, 104.

3. Duskhin Lelah, „Scheduled Caste Politics“, во Yahar, J. M., (Ed.), *The Untouchables in Modern India*, 1972, 166.

4. Revancar, R. G. *The India Constitution*, 1971, 108.

„кастите од список“ се однесуваат на оние касти, раси и племиња или делови на или групи во рамките на такви касти, раси или племиња кои се прогласени за „кастите од список“ во член 341, за целите на овој устав⁵.

Во целиот овој напор прецизно да се определи значењето на „кастите од список“ и кои треба да бидат вклучени во оваа категорија, можно е да се разликуваат два основни типа на проблеми: проблем на недопирливост и проблем на сиромаштија односно економска зависност и соодветно на тоа невозможност да се влијае на тековите на општествениот живот.⁶

Самиот термин „недопирливост“ е од релативно понова употреба. Првпат употребен во дваесеттиот век, тој никогаш не беше адекватно дефиниран и сега кога практиката на недопирливост е забранета со Уставот, секој обид тој да се дефинира би бил оптоварен со законски тешкотии. Дискин пишува: „Недопирливоста е ретко дефинирана во една реченица; таа обично е опишана со граѓански, социјални и религиозни немоќи кои варираат во одделности зависно од време, место и одделна каста во прашање“⁷.

Терминот не е дефиниран во една стриктна смисла ниту во Уставот ниту во УОА⁸ од 1955 година. Причините за тоа можат да се откријат во изјавата на Г.П. Пант, по повод стапувањето во сила на овој Закон. Во тој контекст тој забележа:

„Овој нацрт-закон (УОА) не се однесува само на Индусите. Тој се однесува на сите... Тој не ќе се примени само на „кастите од список“ но веројатно и на христијаните од југ, на кои не им е дозволено да влегуваат во цркви, од страна на оние кои се сметаат себеси за припадници на повисоките класи. Има (некои) муслимани кои се третирали на ист начин од следбениците на исламот. Тие ќе имаат полза од овој закон исто така, затоа за нивно добро зборот „недопирливост“ беше оставен недефиниран“⁹.

Во својата најширока смисла, „недопирливоста“ ги вклучува сите оние примери кога една личност е третирана како ритуално нечиста и како извор на загадување. Во таа смисла

5. Ibid. 109

6. Ова би можело да се изрази и како разлика помеѓу ритуалниот и секуларниот аспект на кастите во прашање. Нормите кои се однесуваат на секуларниот статус повеќе се статистички, за разлика од оние норми кои се однесуваат на ритуалниот статус кои се од морална природа и кои се бават со рангирањето на кастите како касти. За поединецот овој статус е определен од раѓањето и не може да се промени, како што ни кастата не може да ја промени својата позиција во однос на другите касти.

7. Duskhin Lelah, 1972, vo Mahar (Ed.) The Untouchables..., 167.

8. Untouchability (Offence) Act, donesen 1955 god.

9. Citirano po Revankar, R. G., 1971, 120.

жена на породување, лица кои болуваат од заразни болести, лица кои се во жалост, лица кои јадат забранета храна или прекршуваат пропишани состојби на чистота или лица кои се бојкотираани, можат да се сметаат за недопирливи.

Второ, во нешто потесно значење, терминот би ги вклучувал сите примери кога една личност е жигосана како нечиста, извор на загадување или инфериорна поради своето потекло или припадништво на посебна група, односно кога кон неа се постапува на навредлив начин, поради разликите во религијата или припадништво на пониска или различна каста.

И трето, уште потесно значење на терминот „недопирливост“ се однесува на онаа практика на протерување на определени групи „зад оградата на кастинскиот систем“. Значењето е ограничено на оние немоќи наметнати на групи кои обично се сметаат за недопирливи.

Тогаш излегува дека значењето на „недопирливоста“ треба да се определи со упатување на оние кои традиционално беа сметани за недопирливи. Не е ништо полесно прецизно да се определи терминот „недопирливи“ бидејќи самата формулација „зад оградата на кастинскиот систем“ е непрецизна. Имено, како што истакна М.Н. Сринивас... „Ако економските, социјалните дури и ритуалните односи меѓу кастите од еден регион се земаат предвид, Хариџаните се интегрален дел на системот“¹⁰. Уште поексплицирано оваа идеја ја изрази Марс Галантер. Тој вели: „Дури и пониските каста се во рамките на еден систем на реципрочни права и должности; нивните немоќи и предности се поврзани со оние од другите каста“¹¹.

Проблемот на потеклото на недопирливите е комплексен. Постојат разни интерпретации за тоа кои се недопирливите, кога се јавуваат и сл. За нашата цел ќе биде доволно само накратко да се обрнеме на тоа.

Во традицијата на ортодоксната четворочлена Инду поделба на општеството, изразена во Риг-ведите од првиот милениум п.н.е., недопирливите се по страна на кастинскиот систем, и контакт со нив ги загадува членовите на другите четири варни¹². Затоа тие беа држани во социјална изолација, — положба слична на институцијата на ропство на Запад. Тие живееле на рабовите на населените места, во најголема сиромаштија лишени од основните потреби за живот. Не им бил дозволуван пристап кон бунари за вода, училишта, храмови,

¹⁰. Srinivas, Mysore N., *Social Change in Modern India*, Berkley and Los Angeles, University of California Press, 1966, 4.

¹¹. Galanter, Mark, *vo Mahar*. (Ed.), 1972, 245.

¹². Терминот варна е санскритски израз за каста и значи боја. Инаку стариндиски израз е вати што значи раѓање, како и со раѓање стекната правна положба.

места за кремација на мртвите, места за ритуално капење итн. Исто така не им било дозволено слободно движење, живеење со други делови на општеството и сл. И најопштата употреба на терминот „недопирливост“ се однесува на овие обичајни рестрикции и други рестрикции и постапки кои ги одделуваат најниските касти, а кои го симболизираат нивниот инфериорен статус. Тоа значи дека примарно значење на „недопирливоста“ е практиката на обичајни ограничувања.

Во обичниот говор, терминот е употребен со две значења: како социјална стигма и како извесен број немоќи. Оваа второто е почесто од првото. Како стигма, неговата употреба е поврзана со идејата дека загадувањето од допирот со најниските касти е толку длабоко што нивниот допир, нивната близина, па дури и нивниот поглед треба да се избегнува.

Идејата на загадување има длабоки корени во Индиуизмот. Единствено индиуизмот придава морален лепитимитет и свето значење на загадувањето и на хередицитарноста на кастинската хиерархија. Страв од загадување се разбира е само едната страна на медалот. Загриженоста за ритуална чистотија е втората. Иако „темата се протега далеку зад тоа“ како што забележа Морис Оплер, сепак таа е дискутирана, главно во врска со недопирливоста. Некои тврдат дека спротивноста меѓу чисто и нечисто е онаа што му дава дистинктен карактер на индиското општество. Spreма нив, Браман на една страна и Хариџан на друга ги конституираат двата пола на индиското општество. Но поларитетот помеѓу чистотијата и загадувањето (или Браман и недопирлив), не само што му дава особен карактер на индиското општество, туку исто така претставува еден од суштинските белези на секое подрачје на животот и на најголем дел од индиската историја.

ГАНДИ И АМБЕДКАР ЗА НЕДОПИРЛИВОСТА

И Мохандус К. Ганди и Бирмас Р. Амбедкар на различни групи се познати како „Спасители на недопирливите“. Ганди беше Каст Инду „татко на независна Индија“, за кого може да се каже дека има зборувано и пишувано за недопирливоста повеќе отколку за било кој проблем. Ганди го прокламира укинувањето на недопирливоста, заедно со Инду Муслиманското единство како суштинска претпоставка за вистинска независност на Индија. Имено, тој недвосмислено укажа на политичките импликации кои можат да произлезат од социо-религиозните зла на недопирливоста и подобрувањето на положбата на Хариџаните ја сметаше за интегрален дел на нацио-

налната независност (Swaraj). Тој исто така го направи популарен терминот Хариџан (божји деца) за недопирливите.¹³

Но покрај тоа што тој беше најистакнат Индиец кој изјавуваше дека недопирливоста е штетна за индуизмот, кој нејзиното отстранување го сметаше за лична одговорност за секој Каст-Инду и кој овој проблем постојано го истакнуваше во своите страстни говори до нацијата можеби уште позначајно од неговата идеологија и неговите изјави беше неговиот личен пример на допирање на недопирливите.

Амбедкар беше најобразованиот недопирлив во Индија, признаен од мнозина за главен претставник на недопирливите. Тој е основач на политичката партија на недопирливите и *spiritus movens* на разни организации, училишта и колеџи, основани за нивната социјална промоција. Еден од неговите последни потези беше иницијација на поминување во Будизам, потез кој одеднаш повлече повеќе од три милиони приврзаници.

Во својот инструктивен есеј „Ганди и Амбедкар“, Елеонора Зелиот го опишува Ганди како најистакнат лидер кој беше заинтересиран, како од едно морално становиште така и од становиштето за реализација на националното единство, за неправдите на пониските статусни групи во рамките на нацијата. Амбедкар пак беше милитантен лидер на еден политички свесен сегмент на истата потлачена група¹⁴.

И покрај тоа што и Ганди и Амбедкар сметаа дека недопирливоста е централен проблем на индиското општество, нивните програми за елиминација на оваа практика, како и решенијата за тоа се разликуваат.

Ганди се заведе за каузата на недопирливите во почетокот на дваесеттите години на овој век и како начело ја внесе во својата политичка платформа. Неговите изјави за злото на недопирливоста беа недвосмислени од самиот почеток, иако неговите погледи во однос на другите постапки, базирани врз кастинските разлики, се менува и со години стануваа поеластични. Во раните 1920-ти години, тој изразуваше една умерена опозиција кон практиката на социјално комуницирање меѓу кастите која ја бранea некои реформатори. Во својот весник „Млада Индија“, на 8 декември 1920 година, тој пишуваше:

¹³. Поправо, терминот „Хариџан“ прв го употреби Нараси Мехта, а Ганди го употреби за да ја елиминира пежоративната конотација на некои одомакени изрази како на пр. терминот *Париах*.

¹⁴. Zelliott, E leonor, „Gandhi and Ambedkar“, vo Mahar, (Ed.), 1972, 70.

¹⁵. „Тој (Амбедкар) ги пробуди Хариџаните од дремежот... и влеа во нив дух да се ослободат од ригидноста на кастинскиот систем. Тој создаде во нив жар да расправаат за своето самопотврдување на исто ниво со другите делови на општеството“. (Revankar, 1971. 116).

„Пиење заедно, јадење заедно, склопување на брак помеѓу припадници на различни каста... не се суштински за промоција на духот на демократијата...“¹⁶ Сепак дваесет години подоцна на 7 јули 1946 година во својот часопис „Хариџан“ Ганди велеше: „Ако беше до мене, јас ќе ги убедувам сите Инду девојки да ме послушаат и да одберат Хариџани за мажи...“

Иако Ганди го осудуваше кастинскиот систем на своето време со неговите поделби на супериорни и инфериорни, тој до крајот на животот веруваше во традиционалното уредување на општеството, односно во една божански определена поделба на општеството на четири групи, Брамани, Кшатрији, Вајшии и Шудри, определени според должностите. Според Ганди недопирливите досега немале дел во оваа божанско уредување, и практиката кастите под нивото на Шудрите да се третираат како нечисти, за него не е само нечовечна, но и штетна за индुизмот. Ганди ја опишуваше во разни периоди како проклетство, рак рана на индизмот, отров, змија отровница, голема срамота, изум на сатаната итн. „Еден недопирлив, пишуваше Ганди во „Млада Индија“ во 1925 година треба да се посматра како Шудра. Нема оправдување за верување во петта каста...“¹⁷ Иако Шудрите по традиционалното верување, беа создадени да ги служат останатите три каста, нивниот труд, по мислењето на Ганди, е вреден за почит. Во „Хариџан“, тој ја изрази идејата дека сите каста поседуваат еднаквост на статус, но не и еднаквост на можности.

„Еден роден како уличен чистач мсра да си го заработува лебот како уличен чистач, а потоа што сака нека работи, бидејќи чистачот ја заслужува својата надница исто како адвокатот или пак Вашиот претседател. Тоа е според мене индизмот.“¹⁸

Меѓутоа, за Амбедкар, Гандиевата осуда на недопирливоста не беше радикална. Тој како и некои други реформатори не само што ја осуди недопирливоста, туку исто така и концептот на варна. Иако Махар, припадник на најбројната каста на недопирливите во подрачјето наречено Махараштра, Амбедкар се разликува од претходните Махар лидери по тоа што никогаш не бараше повисок кастински статус за недопирливите, бидејќи такви барања по него имплицираат прифаќање на кастинска хиерархија, ниту пак се повикуваше на едно друго доста вообичаено тврдење дека недопирливите се Преаријевци, први жи-

¹⁶. Citirano po Zelliott, E., 1972, 72—73.

¹⁷. Ibid., 73.

¹⁸. Ibid., 73. Во однос на ова Зелиот забележува дека други реформатори како на пр. Вивианда и Дајанана Сарасвати изложиле слична концепција на идеално општество составено од еднакви, хармонично интегрирани варни.

тели на Индискиот потконтинент. Наспроти другите реформатори, тој тврдеше дека положбата на недопирливите во индуското општество се должи на социјални, а не на расни причини, и затоа е подложна на промена. Тој пишуваше:

„Недопирливост е нуз-продукт на кастинскиот систем. Ќе има недопирливи сè додека има касти. Ништо не може да ги еманципира недопирливите, освен уништување на кастинскиот систем. Ништо не може да му помогне на Индусот и да му го осигури неговиот опстанок во борбата што претходи, освен чистење на Инду-верата од оваа одиозна и отровна догма“¹⁹.

Амбедкар сметаше дека платформата на Ганди не е атрактивна. Тој и урбаната интелигенција од Махарастра го презреа Гандиевиот традиционален поглед и начин на однесување. Тие ја сметаа неговата филозофија застарена и ја отфрлија неговата програма која пред сè беше заснована на учество на селските маси.

Амбедкаровата програма имаше за цел да ги интегрира недопирливите во Индиското општество на модерен, не на традиционален начин и на што е можно повисоко ниво. Оваа цел стои во изразит спротивстав со Гандиевиот, идеален „Банги“, кој ќе продолжи да ги чисти улиците, иако неговиот статус ќе биде ист како на еден Браман.²⁰

За Амбедкар, еднаквост не значи еднаков статус на варни, но еднаква социјална, политичка и економска можност за сите. Тој сметаше дека неговата програма може да се реализира само со употреба на модерни методи, засновани врз образование и примена на легални политички права. Од тие причини тој ја бранеше сепаратната политика која ги нагласуваше кастинските разлики, како почетна точка во создавање на општество, во кое кастинскиот идентитет ќе биде безначаен.

Токму оваа беше причината за конфликтот помеѓу Ганди и Амбедкар. Ганди се спротивстави на Амбедкаровата позиција, како и на Британците кои го поддржуваат ова негово настојување. Во 1932 година. Ганди го спречи обидот, Амбедкар да добие политички концесии од Британците, концесии за кои овој последниов сметапе дека се суштински за прогресот на недопирливите.²¹

¹⁹. Citirano po Revankar, 1971, 113.

²⁰. Идеалот на Амбедкар за потчинетите беше: „Да се подигне нивното образовно ниво така што тие ќе можат да ги знаат своите услови, да имаат аспирации и да се искачат на нивото на највисокиот Инду и да бидат во состојба да ја употребат политичката моќ за таа цел“ (Thankar, A. V., vo Mahar, 1972, 77).

²¹. Амбедкар се одмаздуваше критикувајќи го Ганди поостро отколку било кој друг ортодоксен Инду кој ја поддржуваше практиката на „недопирливост“ како религиозна суштина. Во таа смисла, доколку се суди за Ганди од оваа Амбедкарова позиција, тогаш има опасност да се искриви улогата на Ганди во индиската историја.

До судир меѓу двајцата дојде по третата конференција на тркалезна маса во Лондон, додека Ганди беше во затвор. Тогаш Британската влада ја објави одлуката за репрезентација на потчинетите класи. Таканаречената „општинска одлука“ (communal award) од 1932 година им даде на потчинетите класи право на двоен глас — еден за специјална конституента, за определен број на резервирани места и еден за генералниот електорат.

Гандиевиот одговор на „Општинската одлука“ беше стапување во штрајк со глад, на 20 септември 1932 година. Основен аргумент кој тој го употреби против оваа одлука беше дека таа ќе доведе до поделба во Индуизмот. Во наелектризираната атмосфера на националното движење грижата за Гандиевиот живот ги принуди двете страни да постигнат спогодба. Под таков притисок за само пет дена се постигна компромис: Бројот на резервираните места за кастите од список беше зголемен за да биде пропорционален на бројот на недопирливите во вкупното население, а претставниците требаше да се изберат во генерални здружени електорати, вклучувајќи ги и припадниците на другите каста како и недопирливите. Оваа таканаречена „базична еднаквост“ остана на сила сè до денешен ден.

Така согласувајќи се со членот за резервирани места уште порано, Ганди извојува победа, поништувајќи ја одлуката за сепаратни електорати.

За следниве две децении и Ганди и Амбедкар ги интензивираа своите напори за елиминирање на недопирливоста, секој следејќи ја веќе претходно заснованата линија на акција. Ганди сакаше, со морален притисок да го промени ставот на Индијците кон недопирливите, во исто време останувајќи во рамките на Инду традицијата. Амбедкар продолжи со својот ангажман на подрачјето на образованието и политиката со амбиција да добие политички и законски права за недопирливите. Звучи чудно, но како што покажа Е. Зелиот, современите погрешно ја протолкуваа улогата на овие двајца истакнати лидери.

Таа ја опиша реакцијата на претставниците на Уставното собрание на независна Индија по законското укинување на недопирливоста на 29 декември 1948 год., девет месеци по смртта на Махатма Ганди:

„Откако мерката беше усвоена, собранието одекнуваше од извиците „Победа на Махатма Ганди“... оддавајќи признање за Гандиевите триесетгодишни напори да ја отстрани практиката на недопирливост од индиската сцена. Присутните не ја сфаќаа иронијата на моментот — една законска мерка беше донесена во името на Ганди, кој не го ценеше легализмот...“

без признание за Амбедкар кој ја изготви нацрт мерката и кој го присилуваше Ганди да обезбеди законско решение за проблемот на недопирливите²².

„ЗАШТИТНА ДИСКРИМИНАЦИЈА”

Уставот на Индија најави ера на права и привилегии посебно за кастите од список. Искоренувањето на социјалните немоќи беше ставено во надлежност на владата со познатиот член 17 од Уставот на Индија.

„Недопирливоста” се укинува и нејзиното практикување во било која форма се забранува. Наметнување на било какви ограничувања кои произлегуваат од „недопирливоста” ќе се сметаат за навреда и со закон казниви²³.

Владеачката конгресна партија го прифати идеалот на „Етички социјализам” односно прокламира изградба на бескасно и бескастинско општество.

Од моментот на здобивање со независност искоренувањето на недопирливоста е гарантирано со Уставот. Уставот исто така недвосмислено прокламира изградба на едно општество на:

„социјална, економска и политичка праведност, слобода на мисла, говор, верување и вероисповест, еднаквост на статус и можности . . .”²⁴

Со Уставот цела низа на ограничувања се стават вон законот и владата е овластена да презема корективна акција. Недопирливоста не е веќе само антисоцијален туку и криминален чин. Таа не е само забранета, туку станува и казнива. Во Уставот постои цела низа на членови и други законски мерки кои ја забрануваат дискриминацијата на недопирливите и кои им ги гарантираат истите права како и на другите лица. Но тоа е само еден од начините на кој владата ги решава проблемите со кои се сретнуваат кастите од список. Втор начин е помошта што ја дава владата преку разни програми, на лица кои се без земја, на жители на градските сламови и други групи со низок доход. Од овие програми најголема полза имаат членовите на „кастите од список”, бидејќи тие се најбројни во таа популација. Критериумите за користење на овие програми варираат зависно од бенифициите кои се во прашање. На таквите критериуми е додаден уште еден, а тоа е кастинска припадност, критериум кој ги заштитува интересите на „кастите од список” со тоа што ги исклучува членовите на другите касты. За работни места,

²². Citirano po Zeliot, E., vo Mahar (Ed.), 70.

²³. Citirano po Revankar, 1971, 117.

²⁴. Ibid., 116.

стипендии, заеми итн. може да се конкурира со поднесување на одредени документи со кои се потврдува дека кандидатот поседува минимум квалификувани прописани за нив. Но, покрај тоа, тој мора да поднесе соодветна потврда дека припаѓа на една од кастите која се наоѓа на „списокот“, потврда која го заштитува неговото право на привилегии, со тоа што другите не-членови стануваат неприкладни. Поради овој заштитен карактер системот од страна на некои научници е наречен **заштитна дискриминација**, иако треба да се има на ум дека изразот не е употребуван од страна на индиската влада. Втора значајна карактеристика на системот е тоа што тој не е дефиниран и се смета за привремен. Во теоријата критериумот е употребен да осигури партиципација во власта на членовите на индиските **касти** и можност за нивна социјална промоција се додека не застанат на сопствени нозе. Меѓутоа, нема никакво упатство кое ќе сугерира кога оваа цел е постигната и единствениот член со законски рок на траење секогаш е продолжуван, пред да му излезе законскиот рок на важење.

Политиката на „заштитна дискриминација“ беше иницирана и развиена од страна на Британците пред неколку децении, а тие и го воведоа „списокот на кастите“. Владата по независноста ја продолжи и модифицира, како оваа политика така и списокот, со малку суштински промени²⁵.

Мотивите кои лежеа во основа на оваа Британска иницијатива (заштитна дискриминација) и нивниот зголемен интерес за подобрување на судбината на недопирливите, беа од политичка природа, со политички импликации²⁶. Иако политичките причини сè уште не се целосно истражени од страна на историчарите, корисноста на правилото „подела по владеј“, во секој случај има свој дел во креирањето на британската политика. Имено, во жешките години на буђење на националната свест и во наелектризираната атмосфера на националното движење од тресеттите години на дваесеттиот век, на Британците им се укажа можност да ја ослабат силата на ова движење со ставање на проблемите на „запоставените делови“ на Индусите на преден план и за таа цел почнаа да ги охрабруваат локалните водачи во разрешувањето на овие проблеми.

²⁵ Британците покажаа интерес за подобрување на положбата на недопирливите, но не преку мешање на владата туку преку охрабрување на самите Индијци, особено некои реформатори, да ја преземат иницијативата за подобрување на положбата на овој сегмент од популацијата. Тури укажа дека први чекори биле преземани уште 1858 год. но навистина ефикасни мерки почнале да се преземаат дури по реформите од 1918 година. Тоа коинцидира со појавата на Ганди на индиската политичка сцена. (Ghurye, G. S., *Caste and Race in India, Bombay*, 1969, 326.

²⁶ Duschin, 1972, 117.

Како што видовме терминот „кастите од список“ стана општо прифатен со Актот на Владата на Индија од 1935 година. Но во овој документ, исто така, беа вклучени и неколку клаузули кои се однесуваа на мерки веќе усвоени за другите малцинства. Имено, определен број на заштитни мерки и привилегии биле гарантирани на посебни интересни групи и општински малцинства, вклучувајќи го тука и нивното претставување во законски тела со номинации или изборни концесии.

Потчинетите класи, како што се викаа тогаш, подоцна се вклучуваат во овој процес. Иако некои привилегии им беа гарантирани од порано, и тоа во подрачјето на политиката, тие почнаа да добиват повластици неколку години по другите малцинства. Повластиците кои ги уживаат членовите на „кастите од список“ денес, можат да се класифицираат во два главни вида: резервација — применета за политичко претставување, вработување во владини служби и институции и пристапи на високо образовни институции; и финансиски средства кои ги добиваат преку програми за социјална помош.

Уставот бара резервација на места во законодавни тела, член кој е подложен на обнова на секои десет години и дозволува но не го бара тоа во образованието и во владините служби.

Резервација на места пропорционално на бројот на населението, значи дека од седум члена на долните домови на централното законодавство и државните законодавни тела, еден треба да биде недопирлив. Повеќе држави исто така или обезбедуваат резервација или бараат коопција на членови на „касти од список“ во селските совети т.н. panchajat. Постои резервација, обично не во пропорција со населението, за пристап во многу, иако не сите, високо образовни институции. Резервација во пропорција со населението, а понекогаш и преку тоа, е применета од централната влада и од владите на сојузните држави за директно регрутирање на некои службеници во владините служби. И во образованието и во владините служби, овие резервирани квоти мора ад бидат потполнети со квалификувани кандидати; доколку нема такви, местото се дава на некој друг.

Вториот вид повластици, финансиски средства, се даваат за низа програми на социјална помош на „кастите од список“. Иако нивниот број се зголемува од година во година тие сè уште се малку. Единствено во образованието тие се навистина од значајна големина. Образованието е главниот фронт на целиот потфат. „Извештај на комесарот за кастите од список и племиња“ за 1966—67 год. кажува дека 69% од износот од средствата за помош на „кастите до список“ преку разни програми за

социјална помош е потрошен на образованието. Државни фондови за образованието го покриваат периодот на средно образование. Тие обезбедуваат стипендии за студии а честопати и додатни средства за книги и други потреби.²⁷

СЕГАШНАТА СОСТОЈБА И ИЗГЛЕДИТЕ ЗА ИДНИНА

Законодавниот, административниот и извршниот дел на нецијата ја изврши својата национална обврска која произлегува од Уставот и даде „бучен доказ за сериозноста на своите намери“²⁸.

Останува да се види дали овие мерки подлабоко влијаеја врз ставовите на припадниците на другите каста кон недопирливите и дали делењето на специјалните повластици радикално ја измени нивната положба. Во овој случај анализата ќе се концентрира врз односот на недопирливите и припадниците на другите каста, а исто така и врз економската положба на самите недопирливи.

Но на самиот почеток треба да се истакне дека ќе се ограничине само на руралниот сегмент на оваа популација. Причината за тоа е двојна: 1) Околу 90% од недопирливите живеат во рурални подрачја (споредено со скоро 80% од целокупното население) и 2) Не располагаме со податоци за положбата на оние што живеат по градовите. И како што истакна Харолд Исак, иако тој ги имаше на ум пообразовните недопирливи, тие или го скриваат своето кастинско потекло или пак се третирали со поголемо внимание од страна на другите Индијци²⁹. Градската група претставува една аморфна маса и не постојат многу податоци, односно анализи за нејзината положба.

Во руралните подрачја ставовите кон недопирливите варираат доста. Но нешто се провлекува низ сите извештаи за овој проблем. Имено, фактот дека традиционалните ставови кон недопирливите малку се, модифицирани. Ова е поткрепено со низа студии за селото. На пример Ј. Мајкл Махар (J. Michael Mahar) не известува дека „старите обрасци на интеракција до-

²⁷. Причините кои ја раководеа владата да воспостави резервирани места за државни служби за недопирливите лежат во фактот дека „Вработувањето во приватните фирми во Индија сè уште во голема мерка е определено од регионални, кастински и семејни врски. Мобилноста во овој поглед е во самиот зачеток...“ (Isaacs, H.R., *Indians Ex-Untouchables*, New York, 1965, 377.

²⁸. Churye, G. S., *Caste and Race in India*, Bombay, Popular Prakashan, 1969,

²⁹. Issacs, H. R. *India's Ex-Untouchables*, 1965.

минираат во дневниот круг на активностите во рамките на селото ...³⁰

Загадувањето има длабоки корени во индуизмот. Исто така длабоко е всадена, барем во свеста на обичните луѓе, идејата за вродена нееднаквост. Овие идеи уште повеќе се интензивирани кога станува збор за односот на недопирливите кон повисоките класи, посебно во нивниот секојдневен однос кога станува збор за такви работи како што се надниците и вработувањето. Овој факт треба да се земе предвид бидејќи обидите да се подобрат условите за живот на недопирливите често пати беа спречувани од оние кои беа во положба да извлечат корист од социјалната и економската инфериорност на недопирливите. Уште еднаш да нагласиме; идејата на загадување има големо влијание во индиското општество посебно во селските подрачја. Оние кои настојуваат да ја подобрат положбата на недопирливите (планери на краток рок, политичари итн.) не го сфаќаат секогаш значењето на вредностите длабоко вкоренети во религијата. Либералните Индијци се склонили, одредени манифестации на овие вредности да ги сметаат за еден вид аберација, но на друга страна речиси секое антрополошко проучување на индиското село зборува за проширеноста и жилавоста на овие вредности.

Во врска со ова значајно е да се спомене дека официјалната дефиниција на „кастите од список“ ја игнорира дистинкцијата помеѓу секуларниот и ритуалниот аспект на проблемот. Официјалниот модел, една низа на претпоставки и верувања кои лежат во основата на таканаречената „заштитна дискриминација“, претпоставува еднострана корелација помеѓу ритуалниот статус на кастата и секуларните услови на нејзините членови. Се смета дека „кај нечистите касти“ има и најголем број на бедни членови, најнеобразовани, најнемоќни и политички најзависни. Се разбира, не треба да се сфати дека сите недопирливи се бедни, но во чисто материјален поглед нивните животни услови се далеку од оние на другите касти и се карактеризираат со униформни услови на сиромаштија. Крајната сиромаштија на недопирливите во голема мерка е поврзана со општите услови на Индија каде економијата на оскудност доведува до акутни нееднаквости. Како што истакнува Андре Бетеј (Andre Beteille).

„Заостанатите класи стануваат двојно заостанати во сиромашни земји каде можностите за економски напредок се ограничени ...“³¹

Оттука произлегува дека карактеристичната позиција на недопирливите во индиското општество се должи главно врз

³⁰ Mahar, J. M., *Agents of Dharma*, vo Mahar (ed) 1972, 34.

³¹ Peteile. A., „Pollution and Poverty“ 1972, 412.

два фактора: на материјалната депривација и на стигмата на загадување.

Најголем број на недопирливите директно зависат од земјоделството како средство на издржување и нивната положба во аграрната економија обично е слаба и несигурна. Мал број се сопственици на мали непродуктивни посеи, најголем дел се косопственици, закупци или наполичари и земјоделски работници.

Проблемот на недопирливите како наполичари или земјоделски работници мора да се посматра во врска со целокупната состојба на индиското земјоделство, кое вклучува и такви проблеми, како што се сопственост и дистрибуција на обработливо земјиште, зголемен притисок на земјата и нискиот степен на трансфер на ова популација од земјоделство кон индустрија. И покрај законот за аграрна реформа, со цел да се даде земја на оние кои ја обработуваат, најголем број на недопирливите и понатаму се безземјаша или пак поседуваат земја во неплодни или ненаводнувани подрачја. Кога пак поседуваат земја обично тоа е недоволно да го обезбеди нивниот живот и тие во тој случај мораат да работат на земјата на другите. И покрај постоењето на програми за развој, кои имаат за цел да ја подобрат положбата на недопирливите, овие програми по својата природа обично доведуваат до маргинално подобрување од 80-милионското население. Како што покажа М. Фримен (М. Freeman), во едно поново истражување кое се однесува на едно конкретно село, „...традиционалните експлоатативни аспекти на кастите остануваат силни како што беа пред дваесет години.“³² Овој факт е поткрепен со голем број на истражувања. Валтер С. Нил, во еден инструктивен есеј, „Маргиналниот работник и Хариџан во рурална Индија“, истакнува дека проблемите на Хариџаните имаат свои корени во нивната маргинална положба во економскиот и социјалниот живот.³³ Џоан П. Менчер е уште поексплицитна и го завршува својот есеј „Континуитетот и промената“ со тврдењето дека нивниот проблем е проблем на селскиот пролетаријат било каде во светот, со додатна стигма на недопирливост...“³⁴.

Истиот автор, враќајќи се на овој проблем неколку години подоцна го, поставува прашањето за условите под кои недопирливите почнуваат да се обединуваат, и во непосредна врска со тоа прашањето и за обемот на преминација на

³² Freeman, J. M., *Scarcity and Opportunity in an Indian Village*, Commings Publishing Company, Inc., 1977, 90.

³³ Walter, C. Neale. *The Marginal Laborer and the Harijan in Rural India*, во Mahar (Ed.), 1972.

³⁴ Mencher, J. P., *Continuity and Change in Ex-Untouchable Community in South India*, во Mahar (Ed.), 1972, 56.

класниот идентитет над кастинскиот идентитет, особено во некои подрачја на Индија.³⁵ Иако е тоа прашање за посебен есеј ние ќе се задржиме на неколку моменти. Треба да се има предвид дека и покрај круцијалното значење на овој аспект на проблемот за современа Индија, тој е малку истражен. Сепак, има истражувања кои јасно покажуваат дека во некои делови на Индија, е на дело процесот на транзиција од нечија идентификација само со сопствената каста кон идентификација со социјална класа, а истовремено при тоа се развива и класната свест. Некаде тој процес е поинтензивен некаде поспор и во добар дел зависи од делувањето на Комунистичката партија на Индија. Со еден збор, недопирливите, делумно на своите сопствени напори, делумно на изменетите социо-економски услови во земјата, ја менуваат својата положба. Како што рековме, мобилноста меѓу недопирливите е групно движење и е позразитото кај сегашната генерација, но сепак е ограничено на определени подрачја на социјалниот живот.³⁶

Но исто така се присутни факторите кои водат кон перпетуирање и одржување на свеста за кастинскиот статус, односно факторите кои го спречуваат развивањето на класната свест. Во овој поглед е значајно однесувањето на богатите припадници на повисоките касти, кои настојуваат да ги убедат сиромашните членови на своите касти, во корисноста од повисок кастински статус.

Треба да се забележи дека од гледиштето на луѓето од дното на социјалната скала, кастинскиот систем функционира и продолжува да функционира како мошне ефективен метод на економска експлоатација. И во минатото и денес, една од латентните функции на кастинскиот систем била да го спречи формирањето на социјалните класи, односно свест за заедништво на интереси на недопирливите и другите сиромашни слоеви на индиското општество. И денес оваа функција на кастинскиот систем е главната причина за неговата персистенција.

Богатите Индијци, и покрај нивната честа осуда на кастинскиот систем, всушност, избегнуваат да преземаат чекори кои суштински би го смалиле влијанието на кастите. Се покажува дека кастинскиот статус е мошне погодено средство за маскирање на заедничките класни интереси на недопирливите и другите сиромашни слоеви на Индија. Тука стигматизируваниот идентитет бездруго игра круцијална улога. Затоа при една целосна оценка за положбата на недопирливите треба да се има предвид

³⁵ Mencher, J. P. On Being an Untouchable in India: A Materialist Perspective, во E. Ross (Ed.) Beyond the Myths of Culture, 1980;

³⁶ Gongrade, K. D.: Social Mobility in India: A Study of Depressed Classes. Man in India 3: 248: 73. 1975 god.

и овој момент. Доколку Индија интендира да ја реализира својата цел, најавена во преамбулата на Уставот, односно доколку сака да оствари општествен поредок без класи и каста, јасно е, дека доколку и понатаму останува тој стигматизиран аспект на идентитетот на недопирливите, таков тип на социјална организација тешко ќе се достигне. Како што видовме владата на Индија направи огромни напори да ја подобри нивната положба. Но сепак тие постигања не се задоволителни. Делумно тоа се должи на целокупната слика на индиската економија а делумно на сеприсутноста и ширината на традиционалните вредности во индиското општество. Недопирливите денес како што убаво забележува Ц. Менчер (Joan P. Mencher) се заробени во „една циркуларна ситуација: без радикална реформа која ќе ги елиминира економските бариери не може да има промена во нивната позиција; па сепак без промена во стигматизираниот аспект на нивниот идентитет извонредно е тешко да се преземе некоја радикална економска промена“.³⁷

Очигледно е дека и „една длабока промена на човековата сензибилност“ е потребна. Во таа смисла, посматрано од денешна перспектива, и Ганди и Амбедкар на одреден начин доживеаја неуспех со оглед на нивната акција за подобрувањето на положбата на недопирливите. Ганди инсистираше на промена во сентиментот на луѓето. Но таа промена во срцата на луѓето не отиде ниту доволно далеку ниту доволно длабоко. Покрај другото и бројните новински извештаи за случаи на насилство над недопирливите особено во селата на Индија доволно јасно зборува за тоа. Од друга страна пак само законски мерки можат во најдобар случај да произведат „мали гребнатини на еден солиден ѕид“. Како што знаеме, Амбедкар особено инсистираше на овој аспект во својата програма за подобрувањето на судбината на недопирливите. Исто така неговата конверзија во Будизам покажа дека е тешко да се избега од стигмата на загалување.

Gjorgje Mladenovski

SOCIAL POSITION OF THE „SCHEDULED CASTES“ IN MODERN INDIA

Since Independance, India has undertaken one of the most profound reorderings of society ventured by nation in modern times. A major break with tradition is expressed in Art. 17 of the Constitution adopted 1950, wich abolished „untouchaility“ a prac-

³⁷⁾ Mencher, J. P., Ibid. 262.

tion rooted in the social and religious life of India for more than

In this paper, the ongoing changes regarding the position of Ex-untouchables as a consequence of both social currents and 3000 years.

the proposive actions of planners are considered.

Our endeavour was to throw light on several aspects of this problem. First, an attempt was made to illuminate the very term „Scheduled Castes“ its origin and constitutional import.

The Role of Ghandi and Ambedkar was considered with respect to their attitudes toward this great problem of India's society. Namely, despite their common concern for eradication of untouchability, they differ as to programs of abolition of this social evil of Hindu society.

Ghandi's program primarily insisted on the change of the heart of Caste Hindus but this change of the heart did not go far enough or deep enough. Ambedkar's program intended to integrate the untouchables into Indian society in modern not traditional ways and on as a high level as possible.

The ways the Government deals with the problems confronting „Scheduled Castes“ i.e. different legislative, administrative and executive measures undertaken to elevate the lot of the members of these Castes were also a part of our interest. In the end, an appraisal of the changing attitudes of Caste Hindus toward untouchables and the economic status of the untouchables themselves is given.

Though their social position is changing, yet as far as rural areas are concerned traditional attitudes toward untouchables have been modified very little. This is due to the pervasiveness of the idea of pollution in Indian society.